

تخمین تحرک جمعیتی از کشاورزی به صنعت؛ مورد مطالعه منطقه صنعتی پارس جنوبی

سمیرا جابری^۱، امید مهربابقوچانی^۲، منصور غنیان^۳

^۱ دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان.

^۲ دانشجوی دکتری ترویج کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان.

^۳ دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان.

نام نویسنده مسئول:

منصور غنیان

چکیده

جمعیت یکی از عناصر بنیادی در برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محسوب می‌شود. این مقاله که با هدف پیش‌بینی جمعیت مناطق صنعتی پارس جنوبی (شهرستان‌های لامرد و مهر) در افق توسعه انجام شده است در نظر دارد با پیش‌بینی و محاسبه جمعیت برای این مناطق در جهت بهبود برنامه‌ریزی‌های آتی، روش به کار گرفته شده در این پژوهش توصیفی می‌باشد که اطلاعات جمعیتی منطقه مورد مطالعه از سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، روش‌های آماری تحلیل ثانویه و همچنین استفاده از نرم افزار SPECTRUM بدست آمده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که حضور صنعت و گسترش توسعه صنعتی در منطقه پیامدهای گوناگونی از جمله افزایش جمعیت، افزایش گرایش به مشاغل صنعتی و غیره داشته است. از طرفی پدید آمدن خشکسالی و ایجاد مشکلاتی در زمینه کشاورزی باعث جذب کشاورزان و روستاییان در بخش صنعت شده است. همچنین با توجه به برآورد جمعیتی منطقه در افق ۱۴۲۵، مهاجرپذیری تأثیر بسیار زیادی بر افزایش جمعیت منطقه نسبت به عوامل دیگر دارد؛ بنابراین می‌توان جهت جلوگیری از بروز مشکلات ناشی از افزایش جمعیت در این مناطق، از جمله کمبود امکانات بهداشتی، رفاهی، آموزشی، مسکن و نیز اشتغال برنامه‌ریزی‌های مطلوبی را انجام داد.

واژگان کلیدی: جمعیت، برنامه‌ریزی، افق توسعه، مهاجرت، توسعه کشاورزی.

مقدمه

برنامه‌ریزی مجموعه‌ای از فعالیت‌هاست که منجر به تصمیم‌گیری درباره‌ی تخصیص منابع برای رسیدن به هدفی در آینده می‌شود [۱]. در این راستا برنامه‌ریزی منطقه‌ای با هدف توسعه و کاهش نابرابری، از موضوعات مهم در کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود و لازمه‌ی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، شناسایی جایگاه مناطق نسبت به یکدیگر از لحاظ توسعه است [۲]. از طرفی، مسأله‌ی رشد جمعیت یکی از مهم‌ترین مسائل پیش‌روی کشورهای در حال توسعه است [۳] و در پی گسترش روزافزون شهرها و جمعیت شهری و به تبع آن تقاضا برای استفاده از خدمات شهری نیز افزایش می‌یابد و در دهه‌های اخیر با افزایش جمعیت، تحت تأثیر دو عامل رشد طبیعی جمعیت شهرها و مهاجرت شهرهای کوچک و روستاییان به شهرهای میانی و بزرگ، همواره تناسب بین افزایش جمعیت و زیرساخت‌های مورد نیاز ساکنان شهرها کم‌رنگ‌تر می‌شود [۴]؛ بنابراین، برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی در هر کشور، تحت تأثیر تحولات گذشته، وضعیت موجود و تغییرات آینده‌ی جمعیتی قرار دارد. از این رو، هرگونه برنامه‌ریزی جامع اجتماعی-اقتصادی، مستلزم مطالعات عمیق تحولات جمعیتی در کشور است. بدون شک، تحولات جمعیت می‌تواند منشا چالش‌های فراوانی برای دولت و کشور قلمداد شود؛ ولی در عین حال، با برنامه‌ریزی صحیح و به موقع می‌توان از ساختار و ویژگی‌های موجود جمعیت برای بهبود وضعیت آینده کشور استفاده کرد [۵]. جمعیت یکی از عناصر بنیادی در برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محسوب می‌شود. بر این اساس آگاهی از چند و چون جمعیت و شناخت ساختار، ابعاد و گستردگی فضایی آن از ابزارهای مهم تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی به شمار می‌رود. در واقع ساختار توزیع فضایی جمعیت راهنمایی برای پروژه‌های اقتصادی بلند مدت محسوب می‌شود. درک توزیع و پویایی جمعیت در فضا، در برنامه‌ریزی‌های مناطق جغرافیایی کاربرد بسیاری می‌تواند داشته باشد. بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند که یکی از موانع مهم در برابر توسعه اقتصادی-اجتماعی همه‌جانبه، توزیع فضایی نامتعادل جمعیت است نه رشد جمعیتی بیش از حد. می‌توان ابراز داشت که توزیع متوازن‌تر جمعیت، تسهیلگر نیل به اهداف و آبادانی ملی و منطقه‌ای است [۶]. علاوه بر شرایط و امکانات طبیعی، برخی شرایط و امکانات به صورت مصنوعی و قراردادی توسط بشر ایجاد می‌شود و بطور خواسته و ناخواسته اجتماعات بشری را به آن مناطق گسیل می‌دهد. بروز این شرایط بیشتر در قرون اخیر و همزمان با صنعتی شدن جوامع و انفجار جمعیت رخ نموده است و باعث گردیده که توزیع و باز توزیع جمعیت در مناطق مختلف کشورها علاوه بر اینکه تابع شرایط جغرافیایی و آب و هوایی باشد، از الگوهای دیگری همچون تصمیمات و شرایط سیاسی، اقتصادی، صنعتی، فرهنگی و اجتماعی پیروی نماید. کشور ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و نمی‌باشد. بدین ترتیب ملاحظه می‌شود که برخی مناطق علی‌رغم دارا نبودن شرایط آب و هوایی مناسب، به لحاظ وجود شرایط دیگری همچون صنعت، گردشگری و غیره، حجم عظیمی از جمعیت را به خود جذب نموده‌اند [۷].

یکی از پیامدهای انقلاب صنعتی رشد فزاینده شهرنشینی است، بنابراین چنین رشد شتاب‌زده‌ای باعث پیدایش مسائل و مشکلات فراوانی در شهرها گردیده است [۸]. به طور معمول، جمعیت شهری در جهان سالانه تا ۲/۳ درصد در حال افزایش است که در این میان توسعه سریع و صنعتی شدن شتابان بسیاری از شهرهای جهان سوم حیرت‌انگیز است و نکته مهم در اینجا این است که حجم عظیمی از این رشد در جهان در حال توسعه اتفاق خواهد افتاد، جایی که شهرها سه برابر بیشتر از سکونتگاه‌های کشورهای توسعه یافته و ثروتمند در حال رشد هستند [۹]. لذا شهرنشینی که یکی از نتایج افزایش جمعیت می‌باشد، باعث کاهش جمعیت مناطق روستایی و افزایش جمعیت مناطق شهری شده است [۱۰].

رشد سریع جمعیت شهری در جهان، موضوع سکونت و استقرار جوامع انسانی را با مسائل و پیچیدگی‌های تازه‌ای مواجه ساخته است؛ پیچیدگی‌هایی که از مرز مسائل اقتصادی عبور کرده و بعد اجتماعی و زیست‌محیطی یافته‌اند [۱۰]. این قبیل پیچیدگی‌ها در جوامع روستایی از نوع پراکنش جمعیت آن‌ها و سهم آن‌ها در تولیدات و خدمات هر منطقه است. امروزه دیگر تولیدات خانوادگی روستایی قابل رقابت با زنجیره‌های اقتصادی بنگاه‌های بزرگ مقیاس کشاورزی و همچنین فناوری اطلاعات و ارتباطات نیست؛ و این دو مهم، مهارت‌های قدیمی خانواده‌های روستایی برای کشاورزی و تولیدات را نیازمند رشد و به‌روزرسانی کرده است. لذا، نبود سیاست‌های درست برای پرداختن به این مقوله، باعث تریق الگوی شهرنشینی به زندگی و نحوه معیشت روستائیان شده است؛ تعادلات فضایی جمعیت را روز به روز به سمت شهرنشینی افزایش می‌دهد؛ و منابع طبیعی در مناطق مختلف که در زمینه بهره‌برداری به شکل بومی و محلی مدیریت می‌شد، نیز در پی سیاست‌های نادرست درآمدزایی رو به نابودی است. چنان‌که به تبع مدیریت و برنامه‌ریزی‌های نامتناسب، روستاها تبدیل به زاغه‌های شهری و منابع طبیعی نیز به عنوان زمینی برای گسترش فضای سکونتگاه‌های انسانی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. بنابراین مهاجرت باعث به وجود آمدن نابرابری‌هایی هم در مبدأ مهاجرت و هم در مقصد می‌شود، که اثرات این نابرابری را می‌توان در هر دو سطح فرد و جامعه مشاهده نمود [۱۱]. لذا به منظور کاهش این نابرابری‌ها و اتخاذ سیاست‌های درست، ضروری است تا اطلاعاتی دقیق در خصوص تغییر و تحولات جمعیت داشت.

برای بسیاری از خانوارهای کشاورز ساکن در کشورهای در حال توسعه، خشکسالی تهدیدی جدی به شمار می‌رود. این پدیده نه تنها به کاهش تولیدات کشاورزی و تخریب منابع طبیعی می‌انجامد، بلکه معیشت و رفاه خانواده‌های روستایی را نیز به مخاطره می‌اندازد. به همین دلیل، مهاجرت یکی از راهبردهای متداول مقابله با اثرات ناشی از این پدیده محسوب می‌شود [۱۲]. مطالعات موجود نشان می‌دهند که در گذشته برخی خشکسالی‌ها به طور محدود و بعضاً گسترده، کشور را با شدت‌های متفاوت در بر گرفته و باعث بروز خسارت‌های فراوان به محصولات کشاورزی و دامی مناطق روستایی شده و مهاجرت دسته جمعی روستائیان به شهرها را به دنبال داشته است [۱۳]. همچنین خشکسالی منجر به کاهش عملکرد محصولات کشاورزی، کاهش مقدار جریان‌های سطحی و افت سطح آب‌های زیرزمینی نسبت به میانگین درازمدت می‌شود [۱۴]. بنابراین؛ خشکسالی نه تنها سهم کشاورزی را در تولید ناخالص ملی کاهش داده است، بلکه نیروی کار روستاها را تحلیل و روستائیان را آواره شهرها کرده است [۱۵]. از طرفی، اکتشاف میدان گازی پارس جنوبی و به دنبال آن ایجاد منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس در جنوب استان بوشهر پیامدهای اقتصادی و اجتماعی فراوانی را در پی داشته و حوزه تحت تأثیر این نواحی را به شدت متأثر از خود ساخته است [۱۶]. در این راستا مطالعه حاضر تلاش دارد تا با بررسی وضعیت جمعیتی در دو شهرستان صنعتی استان فارس، راهکارهایی را در خصوص کاهش پیامدهای منفی رشد صنعتی ارائه نماید.

مبانی نظری پژوهش

مهاجرت واژه‌ای است که برای انواع حرکات جمعیتی بین قلمروها، که منجر به تغییر دائم یا نیمه دائم مکان سکونت شود، به کار می‌رود. از دید صاحب‌نظران، مهاجرت مهم‌ترین نوع تحرک جمعیت محسوب می‌شود که از تنوع بسیار چشم‌گیری برخوردار است [۱۷]. جریان و حرکت، روابط اجتماعی و اقتصادی، تعلق و سکونت؛ معیارهایی کالبددهنده و هویت‌آفرین برای شهر و چشم‌اندازهای خاص آن هستند [۱۸].

مهاجرت یکی از سه عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده و به دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات درازمدت و طولانی، آثار سریع و کوتاه‌مدتی را نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند و تعادل و عدم تعادل‌هایی را در جمعیت تحت تأثیر خود به وجود آورد [۱۹]. شهر به عنوان یک سیستم پویا، به طور مداوم در حال تغییر و تحول است. در برهه‌هایی از تاریخ، جریان‌هایی به عنوان نقطه عطف، باعث ایجاد تغییرات ناگهانی سریع و غیرمنتظره در کالبد و ساختار فضایی شهرها می‌شوند و مهاجرت بی‌رویه روستائیان به شهرها را باعث می‌شوند [۲۰].

مهاجرت مهم‌ترین عامل خارجی تغییر تعداد و ساختار جمعیت است. نه تنها حجم و چگونگی مهاجرت‌ها از کشوری به کشور دیگر از اهمیت زیادی برخوردار است، بلکه حرکات و جابه‌جایی جمعیت داخل یک کشور نیز می‌تواند دست کم در برخی از دوره‌های زمانی، موجب عمران و آبادانی و یا رکود و عقب‌ماندگی شود [۱۹]. مهاجرت و چگونگی توزیع مجدد جمعیت در داخل کشور یکی از اساسی‌ترین عواملی است که سیاست‌گذاران اقتصادی- اجتماعی برای کنترل جمعیت و جهت دادن به جابجایی‌های جمعیتی و نیز هدایت جمعیت به سوی قطب‌های اقتصادی به آن توجه دارند و شناخت علمی پدیده مهاجرت به عنوان پایه و اساس مدیریت و سیاستگذاری در کشور است [۲۱]. آنچه در این زمینه می‌توان گفت آن است که مهاجرت پدیده‌ی پیچیده‌ای است که تحت تأثیر عوامل گوناگونی قرار دارد و با توجه به این امر که در جوامع و محیط‌های اجتماعی متعدد، شرایط و ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر آن‌ها متفاوت است، عواملی که بر مهاجرت تأثیر می‌گذارد از هر محیطی به محیطی دیگر می‌تواند متفاوت باشد؛ همچنین این عوامل در طی زمان‌های مختلف باز می‌تواند دچار تغییر شود و فرق کند [۱۹]. مهاجرت و جابه‌جایی جمعیت هم‌اینک به دلیل پیامدهای متفاوتی که در مناطق مبدأ و مقصد برجا می‌گذارد از بسیاری جهات حائز اهمیت است به طوری که فقدان پیش‌بینی مناسب جمعیت در هر منطقه عمده‌تأ منجر به شکست برنامه‌ریزی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شده است [۲۲].

ارائه خدمات زیربنایی و روبنایی به مناطق روستایی کشور به همراه تخلیه جمعیت روستایی، استفاده نامطلوب از امکانات موجود و نیز انباشت بیش از حد جمعیت در مناطق شهری با محدودیت وسیع امکانات، نمونه‌های بارزی از شرایط نامناسب حاصل از جابه‌جایی‌های بدون برنامه جمعیت به خصوص از مناطق روستایی به مناطق شهری است که آثار ناهنجار ذیل را به همراه داشته است:

الف) نتایج جمعیتی؛ که به برهم‌زدن نسبت جنسی در مناطق شهری و روستایی منجر شده است،

ب) نتایج اقتصادی؛ که به از دست دادن سرمایه انسانی روستا و شیوع اقتصاد بیمار در مناطق روستایی انجامیده است،

ج) نتایج اجتماعی و فرهنگی؛ که شکست کنترل سنتی خانواده در نسل جوان و تقابل بین سنت و مدرنیسم را در پی داشته است،

د) نتایج سیاسی؛ که به فرار مغزهای روستایی و برهم خوردن هرم قدرت در روستا منجر شده و بدین ترتیب شکل گیری هرم قدرت که می توانست به وسیله نخبگان روستایی شکل گیرد از بین رفته است [۲۲].

پیشینه پژوهش

در این راستا، مطالعات مختلفی در جهان و کشور، ضرورت توجه به مبحث جمعیت در مناطق توسعه صنعتی را مورد بررسی قرار داده اند، به عنوان مثال قدیر ۱ (۲۰۰۴) [۲۳] در پژوهش خود با عنوان «انفجار شهرنشینی» اظهار داشتند که صنعتی شدن و رشد بی رویه جمعیت در برخی شهرها باعث به وجود آمدن پدیده انفجار شهرها شده است که ایجاد شهرکها در اطراف شهرهای صنعتی و بزرگ باعث کاهش اثرات و پیامدهای ناشی از این پدیده می باشد. دیوید راجرز ۲ و همکاران (۱۹۷۸) [۲۴] در پژوهشی که با عنوان «صنعت، منافع درآمدی و جامعه روستایی» انجام دادند اظهار داشتند که بررسی اثرات استقرار صنعت، در شهرکها و مناطق روستایی ایالت آیوا نشان می دهد که صنعتی شدن روستایی منافع وسیعی را برای اجتماعات مورد مطالعه دربرداشته؛ به طوری که سبب افزایش یکپارچگی خانوارها، افزایش درآمد سرانه و توزیع متعادل درآمدها شده است. عبدالله زاده ۳ و همکاران (۲۰۱۵) [۲۵] نیز در پژوهشی که با عنوان «بررسی اثرات صنایع چوب و کاغذ در توسعه مناطق روستایی مازندران» انجام دادند؛ بیان داشتند که از رشد صنعتی در یک منطقه می توان جهت توسعه مناطق پیرامونی آن نیز به نحو مطلوبی بهره جست. گری و مولر ۴ (۲۰۱۲) [۲۶] تحقیقی با عنوان «خشکسالی و تحرک جمعیتی در روستاهای اتیوپی» انجام دادند که دریافتند تغییرات آب و هوایی در جابجایی جمعیت زیادی در کشورهای در حال توسعه، دخیل می باشد. همچنین وقوع خشکسالی برای کشاورزی و سایر مشاغل وابسته به منابع طبیعی بسیار مهم است؛ که معیشت و رفاه خانواده ها را در این مناطق تحت تأثیر قرار می دهد و باعث بروز پدیده مهاجرت در این مناطق می شود. بذرافشان و محمدنیا (۱۳۹۲) [۲۷]، پژوهشی با عنوان «تحلیل پیامدهای ایجاد مناطق ویژه اقتصادی بر توسعه اقتصادی روستاها، مورد شناسی: بخش عسلویه شهرستان کنگان» انجام دادند. یافته های این پژوهش نشان می دهد که منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس باعث افزایش درآمد، افزایش فرصت های شغلی و افزایش انگیزه ماندگاری روستاییان و حتی مهاجری پذیر شدن روستاهای حوزه تاسیسات پارس جنوبی شده است. همچنین به دنبال استقرار واحدهای مختلف تولیدی در منطقه ویژه اقتصادی، تعداد نهاده ها و امکانات زیربنایی و خدماتی در سطح روستاهای منطقه افزایش نسبی داشته است. در پژوهشی دیگر که کلانتری و همکاران (۱۳۹۴) [۶] با عنوان «تحلیل توزیع فضایی جمعیت استان زنجان طی سال های ۱۳۶۵-۹۰ و پیش بینی جمعیت تا سال ۱۴۰۴» انجام دادند؛ پیش بینی جمعیت حالت های مختلف برای روند رشد و توزیع جمعیت را بررسی کردند و اعلام داشتند که با توجه به مشکلات کنونی یک ضرورت مهم در مقطع کنونی پیش بینی مطلوب رشد جمعیت و جلوگیری از ادامه روند مشکلات است. در این راستا، صدوق و همکاران (۱۳۹۳) [۲۸]، تحقیق خود را با عنوان «تحلیل پایداری اجتماعی اثرات توسعه صنعتی منطقه ویژه پارس جنوبی در بخش عسلویه» ارائه دادند. نتایج تحقیق در مرحله توصیفی تأثیر ورود جمعیت مهاجر در تغییرات شدید ویژگی های جمعیتی این بخش را نشان می دهد. اما بررسی دقیق تر مبتنی بر ارتباط و همبستگی میان شاخص های مورد بررسی نشان می دهد که تغییرات در ویژگی های جمعیتی بر خلاف انتظار، عامل پایداری اجتماعی نیز در محدوده نبوده است. رشیدی و محسنی (۱۳۸۷) [۷] نیز در پژوهش خود با عنوان «تأثیر اجرای پروژه های نفت و گاز بر حجم و توزیع جمعیت در منطقه گازی پارس جنوبی» به این نتیجه رسیدند که پس از شروع روند سرمایه گذاری های کلان در سطح منطقه، ضریب جذب جمعیتی آن ها بار مثبت به خود گرفته و بر حجم جمعیت افزوده گردیده است. علاوه بر این از یک طرف افزایش حجم جمعیت از نظر کمی و کیفی معلول توسعه صنعتی منطقه می باشد و از طرف دیگر و به صورت متقابل این ساختار جمعیتی خود نیز بر روند رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی جامعه اثرگذار بوده و تحولات بعدی را رقم خواهد زد. جمعیت و ابعاد آن، نقطه ی مرکزی هر نظام اجتماعی محسوب می شود. تحولات جمعیتی، تقریباً تمام جنبه های زندگی انسان و جهان پیرامون انسان را تحت تأثیر قرار می دهد و اثرات متعددی بر خرده نظام های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی وارد می کند و منشاء تحولات چشمگیری در این حوزه ها می شود [۵].

مواد و روش ها

¹ Qadeer

² Rogers

³ Abdollahzadeh

⁴ Grays & Mueller

روش مورد استفاده در این پژوهش از نوع توصیفی می‌باشد. ابتدا نتایج تفصیلی آخرین سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ مورد بررسی قرار گرفتند [۲۹]. داده‌های آماری مربوط به شهرستان‌های لامرد و مهر در استان فارس، از میان نتایج سرشماری‌ها، استخراج گردید. سپس با استفاده از روش آماری تحلیل ثانویه و با استفاده از فرمول‌های جمعیتی، داده‌های استخراج شده، تجزیه و تحلیل شدند. به منظور پیش‌بینی جمعیت شهرستان‌های مورد مطالعه در افق توسعه، از نرم افزار SPECTRUM نسخه ۴ استفاده گردید و پیش‌بینی جمعیت تا افق ۳۰ ساله توسعه به تفکیک هریک از شهرستان‌ها ارائه شد. لازم به ذکر است که با توجه به سیاست‌های کلی جمعیتی، نرخ کلی باروری (ΔT.F.R) به طور فزاینده در نظر گرفته شد و برآورد جمعیتی در افق توسعه بر اساس سه فرض پایه زیر محاسبه گردید:

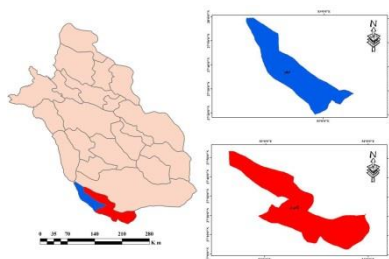
۱- پیش‌بینی جمعیت با توجه به ادامه روند مهاجرت فعلی؛

۲- پیش‌بینی جمعیت بر اساس رشد طبیعی جمعیت در شهرستان‌های لامرد و مهر با توجه به عدم دخالت مهاجرت؛

۳- پیش‌بینی جمعیت با توجه به دخالت مهاجرت و کاهش آن در سال‌های آینده.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان‌های لامرد و مهر از جمله مناطق مهم منطقه پارس جنوبی و از توابع استان فارس می‌باشند (شکل ۱).

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه (شهرستان‌های لامرد و مهر)

این دو شهرستان، به دلیل واقع شدن در بخش صنعتی، همواره پذیرای تعداد زیادی از مهاجران از دیگر نقاط استان و کشور می‌باشند. مطابق جدول شماره ۱، شهرستان لامرد در آخرین سرشماری که در سال ۱۳۹۰ انجام شد، دارای ۲۱۴۳۵ خانوار و ۸۴۷۴۳ نفر جمعیت بوده است. همچنین طبق اطلاعات همین دوره سرشماری، شهرستان مهر نیز ۱۴۰۷۸ خانوار و ۵۹۴۶۵ نفر جمعیت را در خود جای داده است. در جدول شماره ۱، جمعیت این دو شهرستان به تفکیک بخش قابل مشاهده می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۴).

شهرستان	بخش	جمعیت
لامرد	مرکزی	۴۰۱۴۵
	اشکنان	۲۰۰۵۸
	علامرودشت	۱۶۹۰۲
	چاهورز	۷۶۳۸
مهر	مرکزی	۱۵۲۱۳
	گلهدار	۱۹۹۹۲
	اسیر	۱۱۱۹۵
	وراوی	۱۳۰۶۵

ویژگی های جمعیتی منطقه مورد مطالعه

بر اساس آنچه در جدول شماره ۲ قابل مشاهده است، جمعیت شهرستان لامرد در سال ۱۳۸۵ برابر با ۸۲۵۳۴ نفر بوده که این مقدار در سال ۱۳۹۰ به ۸۴۷۴۳ نفر رسیده است. لذا نرخ رشد جمعیت در این شهرستان در این دوره زمانی معادل ۰/۵۳ می باشد. همچنین جمعیت شهرستان مهر در سال ۱۳۸۵ برابر با ۵۵۱۱۵ نفر بوده که در سال ۱۳۹۰ با نرخ رشد ۱/۵۳ به میزان ۵۹۴۶۵ نفر رسیده است.

جدول شماره ۲ - جمعیت منطقه مورد مطالعه در دوره های مختلف آماری

شهرستان	سال	جمعیت	نرخ رشد	تعداد مردان	تعداد زنان	نسبت جنسی
لامرد	۱۳۸۵	۵۲۵۳۴	-	۴۲۹۲۷	۳۹۶۰۷	۱۰۸
	۱۳۹۰	۸۴۷۴۳	۰/۵۳	۴۱۴۲۳	۴۳۳۲۰	۹۵
مهر	۱۳۸۵	۵۵۱۱۵	-	۲۷۶۲۷	۲۷۴۸۸	۱۰۰
	۱۳۹۰	۵۹۴۶۵	۱/۵۳	۳۰۰۵۸	۲۹۴۰۷	۱۰۲

حرکات جمعیتی شهرستان ها

لامرد

بمنظور بررسی روند دقیق تغییر و تحولات جمعیت شهرستان، براساس آخرین اطلاعات حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ و سالنامه های آماری سال ۱۳۹۲ استان فارس، حدود جغرافیایی شهرستان تعیین و سپس براساس لیست روستاها و شهرهای ارائه شده جمعیت مربوط به شهرستان محاسبه گردیده است.

بررسی روند تغییرات جمعیت شهرستان نشان می دهد که طی دوره آماری ۱۵ ساله، (۹۰-۱۳۷۵)، جمعیت شهرستان از نوسان های متفاوتی برخوردار بوده است (جدول شماره ۳)، براساس جدول مذکور در دوره آماری (۸۵-۱۳۷۵)، جمعیت شهرستان لامرد با متوسط رشد

سالیانه‌ای معادل ۰/۲۶ درصد از ۱۵۳۹۰ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۸۲۵۳۴ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. مقایسه روند تغییرات جمعیت شهرستان در این دوره با مشابه آن در استان و یا کشور بیانگر روند بسیار پایین رشد جمعیت می باشد. در دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵) روند مهاجرت‌ها به میزان کمی افزایش یافته و جمعیت شهرستان با رشد سالیانه مثبت ۰/۵۳ درصد از ۸۲۵۳۴ نفر به ۸۴۷۴۳ نفر در سال ۱۳۹۰ رسیده است. مقایسه ضریب رشد جمعیت شهرستان در این دوره با مشابه آن در استان و کشور بیانگر این مطلب است که جمعیت شهرستان در طول این دوره از ضریب رشد سالیانه استان و کشور کمتر اما نسبت به دوره قبل (۷۵-۸۵) بیشتر می باشد. در جدول شماره ۳، تغییرات جمعیت شهرستان لامرد در طول دوره آماری و مقایسه آن با تغییرات ضریب رشد جمعیت استان و کشور ارائه شده است.

جدول شماره ۳، جمعیت شهرستان لامرد و مقایسه آن با استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۷۵)

سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۷۵	شرح
۸۴۷۴۳	۸۲۵۳۴	۱۵۳۹۰	شهرستان لامرد
۴۵۹۶۵۸	۲۷۷۰۸۵۰	۲۳۶۴۱۲۱	استان فارس
۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۷۲۸۴۶	۶۰۰۵۵۴۸۸	کل کشور
تغییرات جمعیت شهرستان لامرد و مقایسه آن با استان فارس و کشور در طول دوره آماری			
۸۵-۹۰	۷۵-۸۵	دوره آماری	
۰/۵۳	۰/۲۶	شهرستان لامرد	
۱/۱۷	۱/۶	استان فارس	
۱/۲۹	۱/۶۱	کل کشور	

مهر

به منظور بررسی روند دقیق تغییر و تحولات جمعیت شهرستان، براساس آخرین اطلاعات حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، و سالنامه‌های آماری سال ۱۳۹۲ استان فارس، حدود جغرافیایی شهرستان تعیین و سپس براساس لیست روستاها و شهرهای ارائه شده در محدوده‌های دهستان، بخش و شهرستان آمار جمعیتی ارائه شده است. بررسی روند تغییرات جمعیت شهرستان نشان می‌دهد که طی دوره آماری ۱۵ ساله، (۸۵-۱۳۷۵)، جمعیت شهرستان از نوسان‌های متفاوتی برخوردار بوده است (جدول شماره ۴)، براساس جدول مذکور در دوره آماری (۸۵-۱۳۷۵)، جمعیت شهرستان مهر با متوسط رشد سالیانه‌ای معادل ۳۰/۳۰ درصد از ۳۹۰۴ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۵۵۱۱۵ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. مقایسه روند تغییرات جمعیت شهرستان در این دوره با مشابه آن در استان و یا کشور بیانگر روند بسیار بالای رشد جمعیت در این شهرستان می باشد؛ و این رشد بالا به این دلیل می باشد که توسعه و پیشرفت صنعتی در این شهرستان بعد از دهه ۷۰ صورت گرفته که باعث بالارفتن میزان مهاجرت به این منطقه و در نتیجه افزایش جمعیت آن شده است.

در دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵) از روند مهاجرت‌ها کاسته و جمعیت شهرستان با رشد سالیانه مثبت ۱/۵۳ درصد از ۵۵۱۱۵ نفر به ۵۹۴۶۵ نفر در سال ۱۳۹۰ رسیده است. مقایسه ضریب رشد جمعیت شهرستان در این دوره با مشابه آن در استان و کشور بیانگر این مطلب است که جمعیت شهرستان در طول این دوره با ضریب رشد سالیانه استان و کشور تقریباً هماهنگ است اما نسبت به دوره قبل (۷۵-۸۵) کمتر می باشد.

در جدول شماره ۴، تغییرات جمعیت شهرستان مهر در طول دوره آماری و مقایسه آن با تغییرات ضریب رشد جمعیت استان و کشور ارائه شده است.

جدول شماره ۴، جمعیت شهرستان مهر و مقایسه آن با استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۷۵)

سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۷۵	شرح
۵۹۴۶۵	۵۵۱۱۵	۳۹۰۴	شهرستان مهر

استان فارس	۲۳۶۴۱۲۱	۲۷۷۰۸۵۰	۴۵۹۶۶۵۸
کل کشور	۶۰۰۵۵۴۸۸	۷۰۴۷۲۸۴۶	۷۵۱۴۹۶۶۹
تغییرات جمعیت شهرستان مهر و مقایسه آن با استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۷۵) - (%)			
دوره آماری	۷۵-۸۵	۸۵-۹۰	
شهرستان مهر	۳۰/۳۰	۱/۵۳	
استان فارس	۱/۶	۱/۱۷	
کل کشور	۱/۶۱	۱/۲۹	

تغییرات جمعیت نقاط شهری شهرستان های مورد مطالعه

لامرد

شهرستان لامرد متشکل از چهار نقطه شهری به نام های لامرد، اهل، اشکنان و علامرودشت می باشد. بررسی جدول شماره ۵ نشان می دهد که در دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵) همگام با جمعیت نقاط شهری کشور، جمعیت شهر لامرد از ضریب رشد اندکی برخوردار بوده است. این موضوع می تواند ناشی از مهاجرت باشد که بنا بر گزارش مهاجرت های داخلی کشور در سال ۱۳۹۰، استان فارس یکی از استان های اصلی مهاجر فرست در کشور شناخته شده است.

در دوره ی آماری (۹۰-۱۳۸۵)، جمعیت شهر لامرد از ضریب رشد فزاینده ی بسیار پایینی برخوردار می باشد. مقایسه ضریب رشد نقاط شهری شهرستان در دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵) با مشابه آن در استان و کشور بیانگر پایین بودن ضریب رشد جمعیت شهری شهرستان لامرد در مقایسه با استان و کشور می باشد. در جدول شماره ۵، روند تغییرات جمعیت نقاط شهری لامرد و مقایسه آن با نقاط شهری استان و کشور ارائه گردیده است.

جدول شماره ۵، تغییرات جمعیت نقاط شهری شهرستان لامرد و مقایسه آن با تغییرات جمعیت نقاط شهری استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵)

سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۸۵	شرح
۴۰۳۷۷	۳۸۵۰۷	نقاط شهری لامرد
۳۱۰۶۷۳۲	۲۶۵۲۹۴۷	نقاط شهری استان
۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۴۵۰۷۵	نقاط شهری کل کشور
تغییرات جمعیت نقاط شهری لامرد و مقایسه آن با استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵)		
۸۵-۹۰	دوره آماری	
۰/۹۵۳	شهر لامرد	
۳/۲۱	نقاط شهری استان	
۲/۱۴	نقاط شهری کل کشور	

مهر

شهرستان مهر متشکل از چهار نقطه شهری به نام های مهر، گله دار، اسیر و وراوی می باشد. در دوره ی آماری (۹۰-۱۳۸۵)، جمعیت شهر مهر از ضریب رشد کاهنده ای برخوردار است. مقایسه ضریب رشد نقاط شهری شهرستان در دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵) با ضریب رشد سالیانه جمعیت در استان و کشور نشان می دهد که میزان مهاجرت در نقاط شهری این شهرستان از میزان بالایی برخوردار بوده که باعث

کاهش جمعیت شهری این شهرستان در این دوره شده است. در جدول شماره ۶ روند تغییرات جمعیت نقاط شهری مهر و مقایسه آن با نقاط شهری استان و کشور ارائه گردیده است.

جدول شماره ۶، تغییرات جمعیت نقاط شهری شهرستان مهر و مقایسه آن با تغییرات جمعیت نقاط شهری استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵)

سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۸۵	شرح
۲۵۳۲۸	۲۹۴۲۸	نقاط شهری مهر
۳۱۰۶۷۳۲	۲۶۵۲۹۴۷	نقاط شهری استان
۵۳۶۴۶۶۱	۴۸۲۴۵۰۷۵	نقاط شهری کل کشور
تغییرات جمعیت نقاط شهری مهر و مقایسه آن با استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵)		
۸۵-۹۰	دوره آماری	
-۲/۹۵	شهر مهر	
۳/۲۱	نقاط شهری استان	
۲/۱۴	نقاط شهری کل کشور	

بررسی تغییر و تحولات نقاط روستایی شهرستان های مورد مطالعه

لامرد

بررسی جدول شماره ۷ نشان می دهد در طول دوره آماری ۵ ساله (۹۰-۱۳۸۵)، متوسط رشد جمعیت نقاط روستایی شهرستان معادل ۰/۱۵ درصد محاسبه شده که در مقایسه با متوسط ضریب رشد سالیانه جمعیت روستایی استان (۲/۲۲- درصد) و کشور (۰/۷۲- درصد) از نسبت بالایی برخوردار می باشد، که جمعیت نقاط روستایی شهرستان لامرد در دوره آماری ۹۰-۱۳۸۵ به میزان بسیار پایینی رشد صعودی داشته است؛ زیرا با توجه به افزایش جمعیت منطقه و ارزان بودن مسکن در نقاط روستایی نسبت به نقاط شهری، می توان گفت که افزایش جمعیت در نقاط روستایی تا حد زیادی به وضعیت اقتصادی منطقه مربوط است. به طور کلی، با توجه به وضعیت منطقه و مروری بر گذشته ی آن چه در آن منطقه رخ داده است می توان ابراز کرد که به دلیل خشکسالی های متعدد در سالیان اخیر، جمعیت کشاورز منطقه، تحرکی عظیم به سمت فعالیت های غیر کشاورزی، از قبیل کارگری در بخش های صنعتی روی آورده اند. همچنین به وضوح مشاهده می شود که سیل عظیمی از مهاجران به این شهرستان وارد می شوند اما ضریب رشد سالیانه مناطق روستایی بیشتر از مناطق شهری است. این مساله می تواند نشانگر حضور و سکونت این مهاجران در مناطق روستایی بنا بر عللی از جمله پایین بودن هزینه مسکن و زندگی در آن محیط باشد (جدول شماره ۷).

جدول شماره ۷، تغییرات جمعیت نقاط روستایی شهرستان لامرد و مقایسه آن با جمعیت نقاط روستایی استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵)

سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۸۵	شرح
۴۴۳۶۶	۴۴۰۲۷	نقاط روستایی شهرستان
۱۴۷۵۳۵۰	۱۶۵۰۶۱۴	نقاط روستایی استان
۲۱۴۴۶۷۸۳	۲۲۲۳۵۸۱۸	نقاط روستایی کل کشور
تغییرات جمعیت نقاط روستایی لامرد و مقایسه آن با استان فارس و کشور در طول دوره آماری		
(۹۰-۱۳۸۵) - (%)		
۸۵-۹۰	دوره آماری	
۰/۱۵	نقاط روستایی لامرد	
-۲/۲۲	نقاط روستایی استان	
-۰/۷۲	نقاط روستایی کشور	

مهر

بر اساس آنچه در جدول شماره ۸ ارائه شده است می‌توان دریافت که در طول دوره آماری ۵ ساله (۹۰-۱۳۸۵)، متوسط رشد جمعیت نقاط روستایی شهرستان معادل ۵/۸۵ درصد است که در مقایسه با متوسط ضریب رشد سالیانه جمعیت روستایی استان (۲/۲۲- درصد) و کشور (۰/۷۲- درصد) از نسبت بسیار بالایی برخوردار می‌باشد؛ که با توجه به کاهش رشد جمعیت این شهرستان در نقاط شهری می‌توان گفت که میزان مهاجرت از شهر به روستا (مهاجرت معکوس) در این شهرستان بیشتر بوده است. همچنین با توجه به مساعد بودن شرایط و موقعیت مکانی این شهرستان، مهاجرت از سایر شهرستان‌ها با هدف اشتغال به این منطقه رخ داده است. بنابراین می‌توان گفت که پایین بودن هزینه مسکن می‌تواند عامل مهمی در افزایش مهاجرت از شهر به روستا در منطقه مورد مطالعه باشد (جدول شماره ۸). تطابق این موضوع با آمار مهاجرت‌های داخلی کشور در سال ۱۳۹۰، نشان از ورود تعداد زیادی مهاجر از این شهرستان دارد، لذا می‌توان چنین استنباط کرد که افزایش نرخ رشد جمعیت در میان جامعه روستایی شهرستان را حاصل ورود مهاجران دانست.

جدول شماره ۸، تغییرات جمعیت نقاط روستایی شهرستان مهر و مقایسه آن با جمعیت نقاط روستایی استان فارس و کشور در طول دوره آماری (۹۰-۱۳۸۵)

سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۸۵	شرح
۳۴۱۳۷	۲۵۶۸۷	نقاط روستایی شهرستان
۱۴۷۵۳۵۰	۱۶۵۰۶۱۴	نقاط روستایی استان
۲۱۴۴۶۷۸۳	۲۲۲۳۵۸۱۸	نقاط روستایی کل کشور
تغییرات جمعیت نقاط روستایی مهر و مقایسه آن با استان فارس و کشور در طول دوره آماری		
(۹۰-۱۳۸۵) - (%)		
۸۵-۹۰	دوره آماری	
۵/۸۵	نقاط روستایی مهر	
-۲/۲۲	نقاط روستایی استان	
-۰/۷۲	نقاط روستایی کشور	

پیش‌بینی جمعیت منطقه مورد مطالعه تا افق ۱۴۲۵

به منظور پیش‌بینی جمعیت و برآورد آن تا سال ۱۴۲۵ از جمعیت پایه سال ۱۳۹۰ برای این شهرستان‌ها استفاده شده است. جمعیت شهرستان لامرد در سال ۱۳۹۰ برابر با ۸۴۷۴۳ نفر و ۲۱۴۳۵ خانوار؛ همچنین جمعیت شهرستان مهر نیز در این سال برابر با ۵۹۴۶۵

نفر و ۱۴۰۷۸ خانوار بوده که با استفاده از داده‌های پایه باروری، مولید و مهاجرت اقدام به پیش‌بینی جمعیت با استفاده از نرم‌افزار جمعیتی SPECTRUM و با توجه به سه فرض پایه‌ی پژوهش (که در قبل مذکور آمد) شده‌است.

مطابق جدول شماره ۹، در خصوص شهرستان لامرد و بر اساس فرض‌های پژوهش؛ بیشترین میزان جمعیت در پیش‌بینی‌های صورت گرفته تا سال ۱۴۲۵، متعلق به فرض اول پژوهش یعنی دخالت دادن مهاجرت در افزایش جمعیت منطقه می‌باشد که با توجه به نرخ رشد ۴/۸۲ درصدی بر اساس این فرض، جمعیت منطقه به حدود ۴۶۳۲۹۰ نفر در سال ۱۴۲۵ خواهد رسید؛ زیرا با توجه به مهاجرپذیر بودن منطقه، نمی‌توان از تاثیر مهاجرت در منطقه چشم‌پوشی کرد و حتی می‌توان گفت که مهاجرت یکی از عناصر مهم در افزایش جمعیت منطقه می‌باشد. این در حالی است که اگر مطابق فرض سوم پژوهش، یعنی در حالتی که مهاجرت را در افزایش جمعیت منطقه دخیل دانسته اما میزان آن با توجه به شرایط منطقه کاهش یابد؛ با نرخ رشد جمعیت ۴/۳۵ درصدی، جمعیت پیش‌بینی شده برای شهرستان لامرد در سال ۱۴۲۵ به حدود ۳۶۷۹۹۶ نفر خواهد رسید که میزان آن از جمعیت محاسبه شده در فرض اول کمتر می‌باشد. همچنین با توجه به فرض دوم پژوهش، یعنی در حالتی که فقط رشد طبیعی جمعیت بدون دخالت مهاجرت برای پیش‌بینی جمعیت در نظر گرفته شده باشد؛ نرخ رشد ۰/۹۵ درصد و جمعیت منطقه به حدود ۱۱۶۹۷۰ نفر در سال ۱۴۲۵ خواهد رسید.

همچنین در خصوص شهرستان مهر نیز و بر اساس فرض‌های پژوهش؛ بیشترین میزان جمعیت در پیش‌بینی‌های صورت گرفته تا سال ۱۴۲۵، متعلق به فرض اول پژوهش یعنی دخالت دادن مهاجرت در افزایش جمعیت منطقه می‌باشد که با توجه به نرخ رشد ۳/۵۵ درصدی بر اساس این فرض، جمعیت منطقه به حدود ۲۳۲۴۶۴ نفر در سال ۱۴۲۵ خواهد رسید؛ زیرا با توجه به مهاجرپذیر بودن منطقه، نمی‌توان از تاثیر مهاجرت در منطقه چشم‌پوشی کرد و حتی می‌توان گفت که مهاجرت یکی از عناصر مهم در افزایش جمعیت منطقه می‌باشد. این در حالی است که اگر مطابق فرض سوم پژوهش، یعنی در حالتی که مهاجرت را در افزایش جمعیت منطقه دخیل دانسته اما میزان آن با توجه به شرایط منطقه کاهش یابد؛ با نرخ رشد جمعیت ۳/۰۴ درصدی، جمعیت پیش‌بینی شده برای شهرستان مهر در سال ۱۴۲۵ به حدود ۱۹۵۳۸۹ نفر خواهد رسید که میزان آن از جمعیت محاسبه شده در فرض اول کمتر می‌باشد. همچنین با توجه به فرض دوم پژوهش، یعنی در حالتی که فقط رشد طبیعی جمعیت بدون دخالت مهاجرت برای پیش‌بینی جمعیت در نظر گرفته شده باشد؛ نرخ رشد ۰/۹۵ درصد و جمعیت منطقه به حدود ۹۵۵۷۰ نفر در سال ۱۴۲۵ خواهد رسید.

جدول شماره ۹ - پیش‌بینی جمعیت منطقه مورد مطالعه بر اساس شاخص‌های فرضی برای سال ۱۴۲۵

شهرستان	مفروضات	T.F.R		امید به زندگی				میزان مهاجران				پیش-بینی جمعیت تا سال ۱۴۲۵	نرخ رشد
		سال پایه	افق	پایه		افق		مرد		زن			
				مرد	زن	مرد	زن	سال پایه	افق	سال پایه	افق		
لامرد	فرض اول	۱/۶۴	۲/۰۹	۷۱	۷۴/۷	۷۶/۵	۷۹/۸	۳۹۰۰	۳۹۰۰	۳۳۸۰	۳۳۸۰	۴۶۳۲۹۰	۴/۸۲
	فرض دوم	۱/۶۴	۲/۰۹	۷۱	۷۴/۷	۷۶/۵	۷۹/۸	۰	۰	۰	۰	۱۱۶۹۷۰	۰/۹۵
	فرض سوم	۱/۶۴	۲/۰۹	۷۱	۷۴/۷	۷۶/۵	۷۹/۸	۳۹۰۰	۱۹۱۲	۳۳۸۰	۱۶۹۰	۳۶۷۹۹۶	۴/۳۵
مهر	فرض اول	۱/۶۶	۲/۰۹	۷۱	۷۴/۷	۷۶/۵	۷۹/۸	۱۶۳۰	۱۶۳۰	۱۲۴۰	۱۲۴۰	۲۳۲۴۶۴	۳/۵۵
	فرض دوم	۱/۶۶	۲/۰۹	۷۱	۷۴/۷	۷۶/۵	۷۹/۸	۰	۰	۰	۰	۹۵۵۷۰	۰/۹۵
	فرض سوم	۱/۶۶	۲/۰۹	۷۱	۷۴/۷	۷۶/۵	۷۹/۸	۱۶۳۰	۸۱۶	۱۲۳۶	۶۱۸	۱۹۵۳۸۹	۳/۰۴

نتیجه گیری

در ایران، وجود منابع طبیعی نفت و گاز در بسیاری از مناطق، زمینه را برای گسترش ساختارهای صنعتی و ایجاد مراکز صنعتی در آن مناطق فراهم کرده است. مناطقی که این منابع در آن‌ها کشف شده است، عموماً روستاها و شهرهای کوچکی بودند که فاقد بسیاری از زیرساخت‌های مورد نیاز صنعت بودند. در واقع، ورود صنعت و ساختارهای مدرن به این‌گونه جوامع که ساختارهای سنتی دارند، پیامدهای گوناگونی داشته است. این پیامدها در بخش‌های مختلف اجتماعات میزبان، آثار محسوسی را به دنبال داشته است. منطقه پارس جنوبی یکی از مناطقی است که به خاطر شرایط خاص (منابع عظیم نفت و گاز)، سرمایه‌های هنگفتی را به خود جذب نموده و ایجاد شرایط صنعتی و جذب نیروی انسانی و جمعیتی را باعث گردیده است. هرچند هنوز بخش کشاورزی نقش عمده‌ای در زندگی روستایی دارد؛ اما امروز بخش خدمات و صنعت در فضایی پیوسته با بخش کشاورزی روستایی، به عنوان پایه اقتصادی در سطح منطقه‌ای و ملی تلقی می‌گردد. ایجاد جاذبه‌های جمعیتی از جمله فراهم آمدن امکان اشتغال و کار را می‌توان به عنوان مهم‌ترین عامل افزایش جمعیت منطقه به حساب آورد. مورد انتظار است؛ تداوم سرمایه‌گذاری‌ها و فعالیت‌های اقتصادی در صنعت نفت و گاز منطقه، همچنان ضریب و توان جذب جمعیتی این ناحیه از کشور را بالا نگه دارد. از طرفی پدیدآمدن خشکسالی و ایجاد مشکلاتی در زمینه کشاورزی باعث جذب کشاورزان و روستاییان در بخش صنعت شده است. بنابراین با توجه به خشکسالی‌های اخیر و اکتشافات میدانی بزرگ گازی و نفتی در منطقه مورد مطالعه، جمعیت منطقه از فعالیت در بخش کشاورزی خارج شده و در بخش صنعت مشغول به فعالیت شده‌اند. همچنین؛ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مطابق سه فرض اصلی پژوهش و برآورد جمعیتی که با استفاده از نرم‌افزار جمعیتی SPECTRUM در منطقه‌ی مورد مطالعه‌ی پژوهش صورت گرفته، مهاجرپذیری منطقه تأثیر بسیار زیادی نسبت به سایر عوامل مؤثر در افزایش جمعیت همانند نرخ باروری، در افزایش جمعیت در افق ۱۴۲۵ در شهرستان‌های مهر و لامرد داشته است. علاوه بر این، با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت که منطقه‌ی ویژه‌ی اقتصادی انرژی پارس باعث افزایش درآمد، افزایش فرصت‌های شغلی و افزایش انگیزه ماندگاری روستاییان و حتی مهاجرپذیر شدن روستاهای حوزه‌ی تأسیسات پارس جنوبی شده است؛ که برخلاف پژوهش کشاورز و همکاران (۱۳۹۲) که وقوع خشکسالی نقش مهمی در شکل‌گیری مهاجرت‌های موقت و دائم از روستاها داشته است؛ در روستاهای منطقه‌ی پارس جنوبی با وجود خشکسالی افزایش جمعیت در روستا مشاهده می‌شود که آن هم ناشی از استقرار صنعت و گرایش مردم به اشتغال در این صنایع می‌باشد که به دلیل پایین بودن هزینه زندگی به ویژه مسکن، افزایش جمعیت در روستاهای این مناطق کاملاً عادی می‌باشد. نفوذ صنعت در مناطق روستایی ضمن ایجاد اقتصادی فعال می‌تواند دارای اثرات زیادی از جمله کاهش وابستگی اقتصاد خانوار به کشاورزی، کاهش بیکاری در منطقه، افزایش مهاجرت از شهر به روستا، کاهش فقر و غیره باشد. بنابراین؛ راهبرد صنعتی‌شدن یکی از روش‌های اساسی است که برنامه‌ریزان کشورهای در حال توسعه با نيل به آن امیدوارند از مشکلاتی مانند فقر، تراکم بیش از اندازه جمعیت و نابرابری‌های فضایی رهایی یابند.

مساله افزایش جمعیت و رشد بی‌رویه شهرنشینی حتی با وجود ساکن شدن برخی مهاجران در روستاها، در این مناطق باعث می‌شود که در آینده‌ای نه چندان دور این مناطق با مشکلات و معضلات فراوانی از جمله تهیه مسکن، امکانات آموزشی، بهداشتی و غیره روبرو شوند. بنابراین؛ جهت غلبه بر این مشکلات از اکنون باید برنامه‌ریزی‌هایی در سطح منطقه انجام گیرد که بتوان مشکلات را به حداقل ممکن رسانید. یکی از موارد مهمی که شایسته است مورد توجه مسئولان محلی و برنامه‌ریزان منطقه‌ای و ملی قرار گیرد؛ این است که با توجه به فنی و تخصصی بودن بسیاری از فرصت‌های شغلی در منطقه اقتصادی و همچنین پایین بودن مهارت‌های فنی روستاییان، ایجاد و گسترش مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای به ویژه در رشته‌های وابسته به صنعت نفت و گاز می‌تواند مؤثر باشد؛ زیرا مسلماً با تأسیس این‌گونه مراکز آموزش و تربیت نیروی انسانی بومی، از میزان محرومیت و عقب‌ماندگی این منطقه از کشور تا حد زیادی کاسته خواهد شد و حتی می‌تواند در توسعه‌ی ملی نیز تأثیر چشمگیری داشته باشد. علاوه بر این، جهت کاهش اثرات سوء ناشی از خشکسالی می‌توان با سامان‌دهی جریان مهاجرت در شرایط خشکسالی برنامه‌ریزی مناسب صورت گیرد و مسیر مهاجرت به سوی مناطق دارای ظرفیت اشتغال‌زایی هدایت شود تا مسائل ناشی از مهاجرت روستایی کاهش یابد.

منابع

۱. پرهیزکار، اکبر، امکچی، حمیده و رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا. ۱۳۸۸. هدف‌گرایی در برنامه‌ریزی مسکن با توجه به تحول در ساختار جمعیتی کشور. فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۳، شماره ۱، صص ۱۲۷-۹۵.
۲. صفرزاده، بیوک و رحمانی، بیژن. (۱۳۹۳). جایگاه ارتباط شاخص‌های خدمات شهری و جمعیت در ارزیابی درجه‌ی توسعه‌یافتگی شهرهای استان اردبیل با استفاده از مدل TOPSIS. فصلنامه آمایش محیط، شماره ۳۰، صص ۱۸-۱.
۳. خانی، ریحانه و نصراللهی، زهرا. (۱۳۹۲). تأثیر رشد جمعیت بر نوآوری در ایران و کشورهای منتخب در حال توسعه. فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، سال یکم، شماره چهارم، صص ۱۰۶-۸۷.
۴. برندک، فرهاد و محمدی‌اصل‌اجیرلو. ۱۳۹۵. رویکرد تحلیلی پوشش داده‌ها در سنجش کارایی شهرهای استان اردبیل به لحاظ توزیع خدمات شهری. برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره بیستم، شماره ۲، صص ۸۶-۶۳.
۵. عباسی شوازی، محمد جلال و حسینی چاوشی، میمنت. (۱۳۹۰). تحولات باروری، تنظیم خانواده و سیاست‌های جمعیتی در ایران. معرفت در دانشگاه آزاد اسلامی، سال پانزدهم، شماره ۳، صص ۲۵-۸.
۶. کلانتری، محسن؛ یزدان پناه، کیومرث و نوری، سمیه. (۱۳۹۴). تحلیل توزیع فضایی جمعیت استان زنجان طی سال‌های ۹۰-۱۳۶۵ و پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۰۴. فصلنامه علمی- پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال هفتم، شماره چهارم، صص ۴۴-۲۷.
۷. رشیدی، ابراهیم و محسنی، محمدرضا. (۱۳۸۷). تأثیر اجرای پروژه‌های نفت و گاز بر حجم و توزیع جمعیت؛ در منطقه گازی پارس جنوبی. فصلنامه جمعیت، شماره ۶۳، صص ۱۲۶-۸۵.
۸. ابراهیم زاده، عیسی و قاسمی، عزت‌اله. (۱۳۹۴). ارزیابی شاخص‌های کالبدی مسکن شهری با رویکرد توسعه پایدار؛ مطالعه موردی شهر سامان. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال هفتم، شماره بیست و ششم، صص ۱۰۴-۸۳.
۹. حیدری، جهانگیر. (۱۳۹۴). بررسی سلسله مراتب شهری استان بوشهر با تأکید بر نقش منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی در دوره اخیر. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال ششم، شماره بیست و چهارم، صص ۱۵۲-۱۲۹.
۱۰. زالی، نادر؛ علیلو، مهدی و آزاده، سیدرضا. (۱۳۹۳). تحلیلی بر توان جمعیت‌پذیری کلان‌شهر تبریز با تأکید بر الگوهای نوین توسعه شهری. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره نوزدهم، زمستان ۱۳۹۳، صص ۹۰-۷۳.
11. Gushulak, B. D., & MacPherson, D. W. (2006). The basic principles of migration health: population mobility and gaps in disease prevalence. *Emerging themes in epidemiology*, 3(1), 1.
۱۲. کشاورز، مرضیه؛ کرمی، عزت‌اله و لهسایی‌زاده، عبدالعلی. (۱۳۹۲). عوامل اثرگذار بر مهاجرت روستایی ناشی از خشکسالی: یک مطالعه موردی در استان فارس. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۶، شماره ۱، بهار ۱۳۹۲، صص ۱۱۳-۱۲۷.
۱۳. سازمان هواشناسی کشور، مرکز ملی خشکسالی و مدیریت بحران. (۱۳۹۳). تحلیل خشکسالی کشور طی ۲۳ سال گذشته.
۱۴. کریمی‌نظر، مریم؛ مقدم‌نیا، علیرضا و مساعدی، ابوالفضل. (۱۳۸۹). بررسی عوامل اقلیمی مؤثر بر وقوع خشکسالی (مطالعه موردی: منطقه زابل). مجله پژوهش‌های حفاظت آب و خاک، جلد هفدهم، شماره اول، صص ۱۵۸-۱۴۵.
۱۵. زمانی، غلامحسین؛ زرافشانی، کیومرث و مرادی، خدیجه. (۱۳۸۸). بررسی راهبردهای مقابله روانی کشاورزان استان فارس هنگام خشکسالی. نشریه امداد و نجات، دوره ۱، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۸، صص ۲۳-۱۴.
۱۶. شریفی پور، رزیتا؛ احمدیان، رضا و دانه‌کار، افشین. (۱۳۸۹). تعیین اولویت بندی معیارهای مکان‌یابی شهر جدید پارس با استفاده از ارزیابی چند معیاره مکانی و کاربرد تحلیل سلسله مراتبی. آمایش سرزمین، سال دوم، شماره دوم، صص ۶۵-۵۱.
۱۷. زرقانی، سید هادی و موسوی، سیده زهرا. ۱۳۹۲. مهاجرت‌های بین‌المللی و امنیت ملی. فصلنامه مطالعات راهبردی، سال شانزدهم، شماره اول، مسلسل ۵۹، صص ۲۶-۷.
۱۸. خمر، غلامعلی و وحدتی، معصومه. ۱۳۹۳. ارزیابی کمی و کیفی پویایی و تحرک در شهرهای جدید با مدل ELECTRE و تکنیک SWOT؛ مطالعه موردی شهرهای جدید پرنده، بینالود، بهارستان، صدرا، سهند. جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۵، پیاپی ۵۶، شماره ۴، صص ۱۶۲-۱۴۵.
۱۹. خوش‌فر، غلامرضا، دانش، یونس و جوادی‌نیا، علی. ۱۳۹۲. مطالعه‌ی جریان‌های مهاجرتی و عوامل مؤثر بر آن در استان مازندران. فصلنامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی، دوره اول، شماره ۴، صص ۱۷۶-۱۴۷.
۲۰. صدرموسوی، میرستار، پورمحمدی، محمدرضا و ظفری، داریوش. ۱۳۹۵. بررسی و تحلیل نقش مهاجرت‌های روستایی در ایجاد بخش غیررسمی؛ مطالعه موردی کلان‌شهر تبریز. نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هفتم، شماره بیست و پنجم، صص ۴۲-۲۳.

۲۱. میرزامصطفی، سید مهدی و قاسمی، پروانه. ۱۳۹۲. عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های استانی با استفاده از مدل جاذبه. فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، سال اول، شماره ۳، صص ۹۶-۷۱.
۲۲. طاهرخانی، مهدی. ۱۳۸۱. بازشناسی عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستا-شهری با تأکید بر مهاجرت جوانان روستایی استان قزوین. مدرس، دوره ۶، شماره ۲، صص ۶۰-۴۱.
23. Qadeer, M. A. (2004). Urbanization by implosion. *Habitat International*, 28(1), 1-12.
24. Rogers, D. L., Pendleton, B. F., Goudy, W. J., & Richards, R. O. (1978). Industrialization, income benefits, and the rural community. *Rural Sociology*, 43(2), 250.
25. Abdollahzadeh, G. H., & Sharifzadeh, Z. G. A. (2015). Assessing the impacts of Mazandaran wood and paper industries on rural areas development. *Journal of Urban-Regional Studies and Research*, 6(23), 1-4.
26. Gray, C., & Mueller, V. (2012). Drought and population mobility in rural Ethiopia. *World Development*, 40(1), 134-145.
۲۷. بذرافشان، جواد و محمدنیا، طیبه. (۱۳۹۲). تحلیل پیامدهای ایجاد مناطق ویژه‌ی اقتصادی بر توسعه‌ی اقتصادی روستاها؛ مورد شناسی بخش عسلویه شهرستان کنگان. جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای، شماره ۶، صص ۶۲-۴۹.
۲۸. صدوق، سیدحسن، سجادی، ژیللا و امیری، سیدنورالدین. (۱۳۹۳). تحلیل پایداری اجتماعی اثرات توسعه‌ی صنعتی منطقه‌ی ویژه‌ی پارس جنوبی در بخش عسلویه. فصلنامه علمی-پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، سال دوازدهم، شماره ۴۱، تابستان ۱۳۹۳، صص ۶۳-۸۱.
۲۹. سایت مرکز آمار ایران. (۱۳۹۴). قابل دسترسی در: <http://www.amar.org.ir>.